

Goedemorgen Professor!

Visie op studeren in een nieuwe tijd

Inhoudsopgave

In 2025...	1
Terug naar 2015: een visie voor de komende tien jaar	1
Wat zien we om ons heen?	2
1) Veranderende demografie	2
2) Toenemende diversiteit in studentenpopulatie	3
3) In verbinding met een steeds complexere samenleving	3
4) Veranderende arbeidsmarkten	4
5) Nieuwe onderwijsvormen	4
6) Nieuwe spelers op de markt	5
Wat zijn onze ambities?	6
1) Universiteiten garanderen de kwaliteit en relevantie van het onderwijs	6
2) Onderwijs waarin studenten gezien en gekend worden	7
3) Een innovatieve en internationale leeromgeving	7
4) Versterken van de academische gemeenschap via campusonderwijs	8
5) Met oog voor de professionele autonomie van de staf	8
6) Tegen competitieve arbeidsvoorwaarden	9
7) Samen verantwoordelijk voor het opleidingsaanbod	9
8) Instroom, stapelen en schakelen	9
9) Modulair onderwijs voor deeltijders in het private domein	10
Wat is daar voor nodig?	11
1) Erken de intrinsieke waarde van universitair onderwijs en onderzoek	11
2) Meer docent per student	11
3) Keer de trend van bureaucratisering	11
4) Vertrouwen vraagt om instellingsaccreditatie	12
5) Schaf de macrodoelmatigheid en de toets nieuwe opleiding af	12
6) Sta gemotiveerde selectie toe	12
7) Stuur via dialoog in plaats van via prestatieafspraken	12
8) Blijf realistisch optimistisch en investeer ook in onderzoek	13
In 2025...	13

In 2025...

Het is 2025. Stel je voor, je bent achttien jaar. Je hebt je vwo-diploma op zak en gaat studeren. Hoe kies je je studie uit? Kies je een van de al decennia lang goed aangeschreven Nederlandse universiteiten of wil je studeren in het buitenland? Biedt het vwo-diploma nog automatische toegang tot de studie naar keuze of is er sprake van selectie? Kies je voor een complete opleiding, een vwo-route in een hogeschool of selecteer je een aantal vakken van verschillende instellingen? In wat voor studieomgeving kom je terecht? Zijn er nog campussen of is de universiteit alleen nog maar online te bezoeken? Of laat je de universiteit links liggen en kies je voor training-on-the-job? En wat biedt de universiteit als je je tien jaar later wilt bij- of omscholen?

Het is 2025. Stel je voor, je bent docent op de universiteit. Wat wordt er van je verwacht? Hoe zorg je ervoor dat je onderwijsprogramma de kennis overdraagt die de snel veranderende arbeidsmarkt vraagt? Biedt de Nederlandse universiteit jou voldoende ruimte, of oriënteer je je inmiddels op een baan in het buitenland? Waar zou je je graag vestigen? Slaag je er voldoende in onderzoeksresultaten in het onderwijs te gebruiken? Wat doe je met alle nieuwe technologie? En hoe balanceer je tussen de verwachtingen ten aanzien van onderwijs, onderzoek en valorisatie?

Terug naar 2015: een visie voor de komende tien jaar

Het is 2015. De Nederlandse universiteiten denken na over de strategische keuzes voor de toekomst. Ze formuleren een gezamenlijke visie voor de komende tien jaar zodat de student en de docent van 2025 zich in een academische omgeving bevinden die met de tijd meegaat.

Deze visie is een weergave van de discussies over toekomststrategie die de universiteiten de afgelopen periode met studenten, medewerkers en andere stakeholders, hebben gevoerd. In deze agenda van de gezamenlijke universiteiten wordt specifiek ingegaan op de toekomst van het universitair onderwijs in Nederland. Deze toekomst is niet voor alle universiteiten dezelfde. Daarvoor is de diversiteit tussen opleidingen, disciplines en ambities te groot. De universiteiten voeren daarom ook een eigen instellingspecifieke agenda. De hier weergegeven visie volgt op het pamflet '[Samen voor het academisch onderwijs](#)' dat met name is geschreven als bijdrage aan de actuele discussies.

Aan de basis van deze visie staat de gezamenlijke missie van de universiteiten: het bieden van academisch onderwijs en

onderzoek. Universiteiten genereren nieuwe kennis langs een objectieve meetlat. De waarden van de universiteit zijn consistent. Het gaat om beredeneerde scepsis en om kritische reflectie in een onafhankelijke omgeving. Vanuit dit perspectief leiden de universiteiten studenten op tot gewetensvolle academici die een waardevolle bijdrage leveren aan de maatschappij. De universiteiten onderzoeken de vraagstukken van vandaag en die van morgen en ze dragen eraan bij dat de kennis ten goede komt aan de samenleving.

Waarde van academisch onderwijs

Academisch onderwijs is van grote waarde voor onze samenleving.¹ Steeds meer jongeren volgen een opleiding aan de universiteit. Universiteiten zorgen voor de kritische vorming van jonge mensen die hun talenten tot bloei willen zien komen. In tijden van stagnerende economische groei heeft ons land niet alleen behoefte aan een academisch gevormde beroepsbevolking maar ook aan maatschappelijk bewuste burgers die een wezenlijke bijdrage leveren aan hun leefomgeving. Nederland Kennisland en krachtige universiteiten gaan hand in hand.

Wat zien we om ons heen?

Voor het opstellen van een visie is het goed om te kijken welke ontwikkelingen ons de komende jaren te wachten staan. We zien nu al zes grote ontwikkelingen die de toekomst van de universiteit beïnvloeden: de veranderende demografie, de toenemende diversiteit, een complexere samenleving, veranderende arbeidsmarkten, nieuwe onderwijsvormen en nieuwe spelers op de markt.

1) Veranderende demografie

Als we puur naar Nederland kijken, dan komen er in de toekomst minder studenten vanwege de vergrijzing. Maar op wereldniveau stijgt het aantal studenten juist. In 2060 is de wereldbevolking met drie miljard mensen gegroeid.² Vooral vanuit Azië en Afrika neemt de vraag naar hoger onderwijs substantieel toe. Dat biedt kansen voor Nederland. Nu heeft dertien procent van de studenten een niet-Nederlandse achtergrond³. Wij willen dat aandeel zien stijgen. Door het selecteren van buitenlands talent wordt het Nederlandse onderwijs internationaler en van hogere kwaliteit. De ijver van internationale studenten heeft bovendien een positief effect op het studietempo van de gemiddelde Nederlandse student. De *international classroom* bereidt niet alleen internationale studenten, maar ook hun Nederlandse studiegenoten voor op de internationale arbeidsmarkt.

1 Zie bijvoorbeeld: "Publieke kennisinvesteringen en de waarde van de wetenschap". KNAW, 2013. Of: "Naar een lerende economie". Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2013.

2 United Nations Department of Economic and Social Affairs. World Population Prospects, 2012.

3 VSNU op basis van 1 cijfer HO, 2013.

2) Toenemende diversiteit in studentenpopulatie

De grote groei in aantallen studenten en de internationalisering hebben ertoe geleid dat de studentenpopulatie aan universiteiten diverser is dan ooit. Het is de verwachting dat die diversiteit alleen maar zal toenemen, zowel nationaal als internationaal. Vanuit het voortgezet onderwijs bestaat de wens om op termijn te gaan werken met een 'maatwerkdiploma', waarbij een leerling vakken op verschillende niveaus kan afronden en in verschillende tempo's. Ook is het 'plusdocument' in ontwikkeling, een bijlage bij het diploma van een middelbare scholier waar op staat wat een leerling allemaal tijdens haar schooltijd aan extra activiteiten heeft gedaan: toneel, de schoolkrant, vrijwilligerswerk, et cetera. Dit alles geeft universiteiten meer informatie over capaciteiten en interesses van aspirant-studenten. Het vergroot tegelijkertijd de vraag naar meer selectie-instrumenten om student en opleiding te kunnen matchen. Sinds vorige jaar zijn nieuwe studiekeuzeactiviteiten verplicht gesteld. Universiteiten merken op dat een deel van de studenten dat een negatief advies krijgt ('deze opleiding is geen goede match voor jou') dit in de wind slaat. We zullen de effectiviteit van deze matchingsactiviteiten monitoren.

Sturingstrilemma: Hoger opgeleiden voor de kennissamenleving

Nederland heeft het Europese streefgetal van veertig procent hoger opgeleiden reeds bereikt.⁴ Met 253.482 studenten studeren er momenteel meer studenten dan ooit aan een universiteit. De commissie Veerman waarschuwde reeds in 2010 dat deze grote aantallen studenten ten koste gaan van de onderwijskwaliteit. De overheid vraagt van de universiteiten dat zij iedereen met een vwo-diploma toelaten, dat de kwaliteit van het onderwijs verbetert én dat studenten op tijd afstuderen. Iedereen is het er over eens dat we geen afbreuk kunnen doen aan de kwaliteit. Om dit sturingstrilemma (meer studenten, beter onderwijs, hoger studiesucces) op te lossen, is het huidige investeringsniveau voor een deel van de opleidingen onvoldoende. De prijs per student is het afgelopen decennium voortdurend gedaald, waardoor het aantal docenten niet mee is gegroeid met de almaar stijgende studentenaantallen. In sommige opleidingen is daarmee een te grote afstand tussen studenten en docenten ontstaan.

3) In verbinding met een steeds complexere samenleving

De samenleving is dynamisch en voortdurend in ontwikkeling. Grote maatschappelijke vraagstukken kunnen alleen nog maar opgelost worden door samenwerking over grenzen van disciplines, instellingen en landen heen. Zij vragen dus om mondiale en transdisciplinaire antwoorden. Dit vereist tevens een interdisciplinair onderwijsaanbod dat zichzelf steeds vernieuwt. Er komen meer *university colleges*, brede bachelors en interdisciplinaire onderwijsvormen. Universiteiten maken daarin keuzes, passend bij het eigen instellingsprofiel. Binnen de opleidingen neemt de aandacht voor ICT toe. De almaar groeiende hoeveelheden data maken computational sciences van groot belang voor vrijwel alle wetenschappelijke disciplines. Ook gaan universiteiten meer samenwerken met onderzoeksinstituten,

⁴ Trends in beeld, Ministerie van OCW, 2013.

hogescholen, bedrijven en maatschappelijke organisaties, nationaal, regionaal en internationaal. Studenten krijgen zo een opleiding die in directe verbinding staat met de vraagstukken die hen inspireren, vragen die de samenleving stelt.

4) Veranderende arbeidsmarkten

Tot nu toe biedt een opleiding in het hoger onderwijs een redelijke garantie op een baan op niveau.⁵ Kunnen we die baangarantie ook in de toekomst zeker stellen? We zullen steeds vaker zien dat de beroepspraktijk sneller innoveert dan dat opleidingen daarop kunnen inspelen. De economen Frey en Osborne⁶ komen tot de conclusie dat de komende twee decennia 47 procent van de banen in de Verenigde Staten risico loopt om ingrijpend te veranderen of te verdwijnen. De term 'T-shaped professional' wordt momenteel veel gebruikt. De T staat symbool voor een afgestudeerde die beschikt over brede basisvaardigheden én een specialisme. Een veranderende arbeidsmarkt betekent dat mensen zich voortdurend moeten bijscholen. Hogescholen en commerciële opleidingsinstituten zijn tot nu toe marktleiders op het gebied van bijscholing en nascholing. Het universitaire deeltijdaanbod is met een jaarlijkse instroom van ongeveer 850 studenten zeer gering.⁷ Het postinitieel onderwijsaanbod aan universiteiten concentreert zich binnen bepaalde vakgebieden zoals accountancy, rechten en bedrijfseconomie, geneeskunde en farmacie.

5) Nieuwe onderwijsvormen

Nu al zijn online onderwijsvormen niet meer weg te denken uit het universitair onderwijs. Het gebruik van digitale middelen zal de komende jaren alleen maar toenemen en het campusonderwijs verrijken en versterken. Campuslocaties blijven echter van het grootste belang. Grootschalige MOOCs (*massive open online courses*) en kleine, gerichte SPOCs (*small private online courses*) bestaan naast het kleinschalige intensieve onderwijs van bijvoorbeeld de university colleges. Online onderwijs biedt ook mogelijkheden voor een meer individuele benadering van studenten, voor modules op maat en voor gerichte begeleiding op basis van online geactualiseerde informatie over prestaties van studenten. *Flipped classrooms* doen hun intrede: de student verwerft online kennis en bespreekt en verwerkt dit op de campus met docenten en medestudenten. Dit persoonlijk contact blijft de kern van ons onderwijsconcept. De student zal hierdoor, nog meer dan nu, de eigenaar van zijn eigen leertraject worden.

5 Education at a glance, OECD, 2014.

6 Carl Benedikt Frey en Michael A. Osborne. "The Future Of Employment: How Susceptible Are Jobs To Computerisation?", 2013.

7 VSNU op basis van 1 cijfer HO 2013 (hoofddinschrijvingen, exclusief Open Universiteit).

6) Nieuwe spelers op de markt

Über, Uitzendinggemist en Spotify zijn concurrentie- en organisatievormen die hebben geleid tot nieuwe verdienmodellen en een herschikking van productieketens en dienstverlening. Ook in het onderwijs kunnen nieuwe aanbieders komen. Zo zien we in het buitenland al private aanbieders die op maat gesneden lespakketten aanbieden inclusief erkenning (Open Badges). En in de Verenigde Staten zijn er zogeheten Minerva Schools die een nieuw onderwijsconcept bieden voor de helft van de kosten. Die scholen huren topwetenschappers in om les te geven en maken gebruik van de bestaande publieke onderzoeksinfrastructuur zonder daar zelf in te investeren. In de Amerikaanse onderwijsomgeving van hoge collegegelden voor de beste universiteiten, vormt dit een serieus alternatief. Wij blijven geloven in de competitieve meerwaarde van de sterke koppeling tussen onderwijs en onderzoek binnen een open-campusmodel. Wel zijn we beducht voor de opkomende concurrentie uit Aziatische landen waar stevige investeringen in onderzoeksinfrastructuur een grote aantrekkingskracht hebben op de wetenschappelijke top. De Nederlandse universiteiten scoren op het onderwijs internationaal hoge ogen, maar danken de topositie in de wereldranglijsten vooral aan hun onderzoeksprestaties. Alle belangrijke adviescommissies van de laatste jaren (waaronder 'Veerman' en het IBO Wetenschappelijk Onderzoek) zijn het er over eens dat nog betere prestaties met gelijkblijvende budgetten geen realistisch streven is. Substantiële investeringen zijn noodzakelijk om de positie in de internationale concurrentiestrijd te behouden en te versterken. De middelen die vrijkomen als gevolg van de invoering van het studievoorschot zijn een broodnodige investering in het onderwijs en een eerste stap in het herstellen van de balans tussen de taken en de financiële middelen van universiteiten.

Financieringsparadox

Van universiteiten wordt verwacht dat zij goede prestaties leveren tegen relatief bescheiden budgetten. Dat is geen gemakkelijke opgave. De vergoeding die universiteiten per student van het rijk ontvangen, daalde in veertien jaar met 27%. Zo bedroeg in 2000 de rijksbijdrage per student € 19.600⁸ en in 2014 nog maar € 14.300. De universiteiten zijn sinds 1995 zelf verantwoordelijk voor hun huisvesting en infrastructuur, maar krijgen daarvoor structureel te weinig middelen. Daarnaast moeten steeds meer onderzoeksgelden in competitie worden verworven tegen lage slagingskansen en moeten aan succesvolle aanvragen behoorlijke eigen bijdragen ('matching') worden toegevoegd uit het instellingsbudget. De bekostiging op aantallen studenten, diploma's en promoties wekt de indruk dat universiteiten met elkaar moeten concurreren op deze indicatoren, terwijl de beschikbare middelen vanuit de overheid niet navenant meestijgen. Dit blijft een belangrijke bedreiging voor de kwaliteit van het onderwijs.

8 Op basis van Prijspeil 2014.

Wat zijn onze ambities?

Universiteiten zijn ambitieus. We leiden academici op die met hun cognitieve vermogens de samenleving sturing geven waaronder de leiders, denkers en de creatieve geesten van de toekomst. Wij willen op hetzelfde hoge en toonaangevende niveau onderwijs en onderzoek blijven uitvoeren. De ambities van de universiteiten zijn als volgt samen te vatten: universiteiten garanderen kwaliteit en relevantie van het onderwijs, bieden onderwijs waarin studenten gezien en gekend worden, in een stimulerende en innovatieve leeromgeving, zij richten zich op campusonderwijs, nemen samen de verantwoordelijkheid voor het opleidingsaanbod, geloven in het binaire systeem, maar ook in stapelen en schakelen, bieden deeltijders modulair onderwijs, zetten zich in voor de kwaliteit in de hele onderwijsketen en hebben oog voor de positie van studenten en staf.

Academisch onderwijs: koppeling tussen onderwijs en onderzoek

Het universitair onderwijs is geworteld in het wetenschappelijk onderzoek. Academisch onderwijs is meer dan overdracht van inhoudelijke kennis. Academisch onderwijs is vorming. De vorming van kritische burgers die in staat zijn oplossingen te verzinnen voor vragen die we nu nog niet kennen. Academisch onderwijs leert studenten analytisch denken in een setting waarin aannames en uitkomsten kritisch worden getest, waarin studenten actief participeren en waarin de dialoog en de confrontatie van ideeën plaatsvindt. Docenten zijn in deze gemeenschap curator van kennis én facilitator van het leerproces. Zij dragen naast kennis vooral ook een academische grondhouding over waarbij een verbondenheid met onderzoek altijd aanwezig is.

1) Universiteiten garanderen de kwaliteit en relevantie van het onderwijs

De universiteiten zijn ervan overtuigd dat zij in de toekomst in de eerste plaats verantwoordelijk blijven voor het opleiden van jonge mensen in de leeftijd van 18 tot 25 jaar. De kern van het aanbod van de universiteiten blijft het academisch onderwijs met aandacht voor academische vaardigheden en verdieping. Onderzoek is een essentiële en noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van nieuwsgierigheid en creativiteit. Studenten aan de Nederlandse universiteiten volgen daarom onderwijs dat volledig is ingebed in het onderzoek. De universiteiten geven studenten de kennis en vaardigheden waarmee ze uit de voeten kunnen in een steeds veranderende maatschappij. Studeren heeft intrinsieke waarde. De studietijd is voor veel studenten één van de meest vormende momenten in het leven. Studenten moeten tijdens de studietijd voldoende tijd en ruimte krijgen om aan brede academische vorming te doen: zelfontplooiing binnen en buiten de collegebanken. Universiteiten bevorderen burgerschapsvorming in het opleidingscurriculum. Dat draagt niet alleen bij aan de

persoonlijke ontwikkeling van studenten maar ook aan hun vaardigheden om na hun studie als professional te opereren in een arbeidsmarkt die hoge eisen stelt. Dat betekent dat we accepteren dat een deel van de studenten hierdoor langer dan drie jaar zal doen over een bacheloropleiding. Door responsief en open te zijn, zullen universiteiten perspectief bieden op een toekomst van hun studenten. Zo houdt het universitair diploma ook in de toekomst zijn waarde op de arbeidsmarkt.

2) Onderwijs waarin studenten gezien en gekend worden

De kwaliteit van het onderwijs wordt voor een belangrijk deel bepaald door de inzet en inbreng van studenten zelf. Universiteiten moeten dan ook entree- en voortgangseisen kunnen stellen. Daarnaast willen de universiteiten met de middelen die het studievoorschot oplevert, het onderwijs kleinschaliger maken en docenten meer tijd geven voor individueel contact met studenten. We zetten erop in dat in alle opleidingen studenten zich gezien en gekend weten door hun docenten, ook binnen studies met grote aantallen studenten. Binnen de academische gemeenschap zijn studenten en docenten samen verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs en voor de studiecultuur. Universiteiten zijn geen leerfabrieken waar arbeidskrachten van de lopende band rollen, maar instituten waar jonge mensen worden gevormd die zich breed kunnen ontwikkelen. In ruil mag van studenten worden verwacht dat zij zichzelf, elkaar en hun docenten uitdagen om het beste uit zichzelf te halen. De Nederlandse scholieren en studenten moeten minstens even gemotiveerd en leergierig zijn als hun internationale peers⁹.

3) Een responsieve, innovatieve en internationale leeromgeving

De leeromgeving zal van binnenuit moeten worden aangepast aan de grotere diversiteit in de studentenpopulatie. Dat betekent dat rekening moet worden gehouden met culturele en educatieve achtergronden en ambities van de diverse groepen studenten. Groei van het aantal studenten is geen streven. Universiteiten zullen samenwerken voor een gedifferentieerd onderwijslandschap. Verder maken de Nederlandse universiteiten volop gebruik van de digitale onderwijsmethodes en experimenteren ze met innovatieve leeromgevingen. De culturele context en diversiteit moeten worden gebruikt om het onderwijs echt internationaal te maken. Dat is dus meer dan alleen het gebruik van de Engelse taal. Een echte internationale omgeving vraagt dat universiteiten goed nadenken over de inrichting van het onderwijs en over de samenstelling van de studenten in een *international classroom*. Uiteraard heeft dit ook gevolgen voor het personeelsbeleid waarin het internationaal werven van talent en het bevorderen van internationale werkervaring gemeengoed zijn geworden. 'Truly international' vraagt er ook om dat de universiteiten onderzoeken wat de toegevoegde waarde van het Nederlandse onderwijs in een internationale context is. Wat biedt studeren in Nederland wat

⁹ De Inspectie van het Onderwijs merkte vorig jaar in het jaarverslag op dat de Nederlandse scholieren en studenten de minst gemotiveerde en leergierige van de OECD-populatie zijn.

studenten elders niet kunnen krijgen? Ons antwoord: academische vorming, een breed Engelstalig aanbod, geringe hiërarchische verhoudingen, zelfverantwoordelijkheid en samenwerkingsgerichtheid in een open samenleving waar de infrastructuur samenwerking over instellingen en met bedrijven faciliteert. Dit zijn 'unique selling points' waarmee de Nederlandse universiteiten zich gezamenlijk profileren in de wereld.

4) Versterken van de academische gemeenschap via campusonderwijs

Het onderwijs zal ingrijpend veranderen door web-colleges, MOOCs, flipped classroom en blended learning, hanteren de universiteiten¹⁰ het uitgangspunt dat deze vormende functie voor het grootste deel zal plaatsvinden op hun campus. Dat zijn immers bij uitstek de ontmoetingsplaatsen van docenten en studenten. De waarde van die fysieke ontmoetingen wordt door studenten en docenten onderschreven. Deel uitmaken van een universitaire gemeenschap en daarin actief participeren draagt sterk bij aan de academische vorming. Bovendien biedt de campus een uitgelezen plek voor andere vormende activiteiten, zoals cultuur, sociale activiteiten, maar ook het opzetten van start ups. Dus ondanks de online massificatie van onderwijs en het aanbieden van onderwijsmodules voor enorme aantallen zal de universiteit van de toekomst zich onderscheiden door een hoog ontwikkelde saamhorigheid van de universiteitsgemeenschap en de bijbehorende overzichtelijke en aantrekkelijke universiteitscampus met een 24 /7 levendige dynamiek en toegankelijkheid. De campus wordt zo nog meer een broedplaats van innovatie en creativiteit en biedt bovendien een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor kennisintensieve bedrijven uit binnen en buitenland.

5) Met oog voor de professionele autonomie van de staf

Studenten én de wetenschappelijke staf vormen het hart van een universiteit. De hoogleraren en het overige wetenschappelijk personeel zijn de borging van de kwaliteit van zowel onderwijs als onderzoek. De erkenning van het vakmanschap van deze kernspelers voor zowel het overdragen van kennis als het genereren van kennis moet centraal staan bij de borging van die kwaliteit. Net zo belangrijk voor het versterken van de kwaliteit van het onderwijs is het vergroten van de professionele autonomie van docenten. Docenten moeten weer gezamenlijk eigenaar zijn van hun vak en hun opleiding. Visitaties en accreditaties hebben gezorgd voor hoge administratieve lasten en een cultuur van wantrouwen. Externe verantwoordingsplichten zijn soms uit voorzorg vertaald naar zware controlemechanismen in de eigen organisatie. Dat willen we corrigeren. Dialoog en discussie horen bij uitstek thuis binnen de academische gemeenschap. Er moet volop aandacht blijven voor het betrekken van medewerkers en studenten bij beraadslagingen binnen de formele kaders van raden en commissies. Naast de formele en al bestaande kaders gaat het ook om een belangrijke informele cultuur van inspraak.

¹⁰ Exclusief de Open Universiteit die zich van nature specifiek richt op afstandsonderwijs.

6) Tegen competitieve arbeidsvoorwaarden

Universiteiten willen een aantrekkelijke werkgever zijn voor de beste docenten die uitdagend onderwijs geven in nauwe verwevenheid met het onderzoek. Het geven van onderwijs is te lang stelselmatig ondergewaardeerd in de academische loopbaan. Universiteiten zeggen toe de huidige prikkels in carrièrepaden van academici kritisch te bezien. Waar nodig worden onderwijstaken meer in balans gebracht met de overige taken van medewerkers. We bieden een – ook in internationaal opzicht – aantrekkelijke set arbeidsvoorwaarden en een eerlijk en transparant perspectief op de universitaire loopbaan. Daarnaast werken we aan de duurzame inzetbaarheid van onze medewerkers. Tijdelijke dienstverbanden zijn bedoeld voor taken die daadwerkelijk beperkt zijn in de tijd. Voor werknemers moet duidelijk zijn welk baanperspectief de universiteit kan bieden. Wanneer dat langdurig is, past daar geen tijdelijk contract bij. In de cao-regeling die eind 2014 is afgesloten zijn afspraken gemaakt om het aantal tijdelijke contracten terug te dringen. Universiteiten zullen tenslotte aandacht houden en opvoeren waar nodig voor de carrièreperspectieven van vrouwelijke wetenschappers.

7) Samen verantwoordelijk voor het opleidingsaanbod

Universiteiten nemen samen de verantwoordelijkheid voor het opleidingsaanbod. We wegen af waar kleinere opleidingen aangeboden worden en als kleine, zelfstandige opleidingen dreigen te worden opgeheven, gaan we verkennen of deze elders in het aanbod binnen Nederland een plek kunnen krijgen. We werken samen in gemeenschappelijke programma's en we zorgen dat programma's op elkaar aansluiten en erkennen elkaars studiepunten. De student zal hierdoor nog beter de mogelijkheid worden geboden om zich multidisciplinair te vormen.

Geloof in de kracht van het binaire systeem

We willen het stelsel van hbo en wo in stand houden. Deze binariteit is internationaal gangbaar en herkenbaar¹¹ en biedt studenten een helder onderscheid in meer beroepsgericht of meer academisch onderwijs. Zonder dat dit onderscheid overigens absoluut is: ook universiteiten leiden op voor beroepen, maar dan wel op een academisch niveau. Het onderscheid wordt bovendien door het afnemende beroepenveld zeer gewaardeerd. Punt van aandacht voor het Nederlandse model is wel het weinig flexibele karakter. Al op vroege leeftijd wordt via de keuze voor havo of vwo een keuze voor hbo of wo gemaakt. Er zijn betrekkelijk weinig doorstroommogelijkheden en die zijn afgelopen tijd ook afgenomen.

8) Instroom, stapelen en schakelen

De universiteiten hebben baat bij een goed basisonderwijs en een goed voortgezet onderwijs. Daar zitten immers onze toekomstige studenten. Daarom committeren we ons, samen met de andere sectorraden, aan de nationale en universitaire lerarenagenda. Via

¹¹ Ook andere landen als België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Oostenrijk en Zwitserland hebben een binair systeem.

online lesmateriaal en proefcolleges kunnen leerlingen zich in het voortgezet onderwijs oriënteren en voorbereiden op de universitaire studie. We vragen van de middelbare scholen om deze middelen optimaal in te zetten. Ook gekwalificeerde studenten uit het hbo moeten een studieplek aan de universiteit vinden. De verbinding tussen hbo en wo kan beter. Zowel voor hbo-studenten die doorstromen naar de universiteit, als andersom, de wo-studenten die naar het hbo gaan. Stapelen en schakelen moet mogelijk blijven. Dat vergt een nauwe samenwerking tussen universiteiten en hogescholen met bijvoorbeeld schakelprogramma's, doorstroomminoren en academische routes binnen hbo-bachelors. Het vergt ook een publieke investering. We vinden het onbegrijpelijk dat de overheid schakelprogramma's niet betaalt en tegelijkertijd de collegegelden voor deze programma's maximeert. We vragen de minister om hierover met ons het gesprek aan te gaan, vanuit een gedeeld belang voor doorstroom in het hoger onderwijs.

9) Modulair onderwijs voor deeltijders in het private domein

Ook al blijven jonge mensen onze primaire doelgroep, de universiteiten beseffen dat studenten zich eenmaal op de arbeidsmarkt moeten blijven bijscholen. In het private domein bieden we daarom postinitieel modulair onderwijs aan. Mede dankzij digitale onderwijsmogelijkheden zien we steeds meer kansen om werkenden te bedienen. De Open Universiteit biedt hen de mogelijkheid een bachelor of mastergraad te behalen in deeltijd. De overige universiteiten zien de vraag naar deeltijdopleidingen afnemen en richten zich op flexibel modulair deeltijdonderwijs waarmee certificaten kunnen worden behaald. Dit vereist een andere aanpak en kijk op onderwijs die zij in samenwerking met de markt zullen ontwikkelen.

Zeggenschap en medezeggenschap

Dialogo en discussie, formeel en informeel, horen bij uitstek thuis binnen de academische gemeenschap. Op alle niveaus binnen de instellingen zijn raden en commissies ingesteld waarin alle geledingen van de universiteiten zijn vertegenwoordigd. De zeggenschap en medezeggenschap zijn in beginsel goed vastgelegd, maar kunnen in hun uitwerking nog verbeterd worden. Er is niet overal evenveel belangstelling voor om deze posities in te vullen en niet alle medewerkers en studenten voelen zich voldoende gehoord bij belangrijke aangelegenheden binnen de universiteit. Het is belangrijk dat medewerkers en studenten bij beraadslagingen binnen die formele kaders van raden en commissies betrokken zijn. Voor een universitair, facultair of enig ander bestuur binnen de universiteit is draagvlak voor besluiten en richtingen immers onontbeerlijk. Naast de formele en al bestaande kaders gaat het ook om een belangrijke informele cultuur van inspraak. De eeuwenoude cultuur van debat en transparantie binnen het onderzoek is een voorbeeld voor de domeinen onderwijs en bestuur.

Wat is daarvoor nodig?

De komende tijd willen we over deze zaken het gesprek voeren in de universitaire gemeenschap: wat hebben we nodig om het academisch onderwijs waar we samen voor staan te kunnen blijven bieden? Hoe vertalen we deze ambities op de werkvloer? De meeste ambities kunnen de universiteiten zelf verwezenlijken binnen de kaders van de huidige wet- en regelgeving. Voor sommige ambities zijn acties van de overheid nodig. Dat zijn in het kort: erkennen van de intrinsieke waarde van universitair onderwijs en onderzoek, meer docent per student, minder bureaucratie, invoeren van instellingsaccreditatie, afschaffen van macrodoelmatigheid, gemotiveerde selectie toestaan, sturen via dialoog en investeer in het academisch onderzoek.

1) Erken de intrinsieke waarde van universitair onderwijs en onderzoek

Van universiteiten wordt steeds meer gevraagd. Steeds meer partijen zien de waarde van universitaire kennis en vaardigheden, maar ook van de opbrengsten van universitair onderzoek. Daardoor veranderen universiteiten van karakter en worden zij veelvormiger. Dat neemt echter niet weg dat de klassieke waarden van de universiteit fier overeind blijven. Aan die waarden van onafhankelijkheid, kritische reflectie en beredeneerde scepsis mag niet worden getornd. De universiteiten zullen het debat over hun plaats in de samenleving gaan voeren, samen met hun academische gemeenschappen en andere stakeholders.

2) Meer docent per student

De werkdruk voor universitaire docenten is op dit moment simpelweg te groot. Meer docenten zijn nodig om bovenstaande ambities waar te maken. De universiteiten verwelkomen dan ook de middelen uit het studievoorschot die zij vanaf 2018 stapsgewijs ontvangen en onder andere willen inzetten voor het aanstellen van meer docenten. In de komende drie jaar investeren de universiteiten vanuit hun reserves alvast 200 miljoen in het onderwijs, zodat vanaf nu alle studenten profiteren van een kwaliteitsverbetering. Deze investeringsdoelen worden in overleg met de medezeggenschap bepaald en zijn te vinden in de jaarverslagen.

3) Keer de trend van bureaucratisering

De gewenste veranderingen kunnen alleen worden gerealiseerd als de administratieve lastendruk aanzienlijk afneemt. De politiek wil de administratieve lastendruk verlagen, maar universiteiten ervaren dat de regeldruk toeneemt. Dit geldt zowel voor Haagse en Europese regelgeving als voor eigen instellingsregels. De toegenomen werkdruk en regeldruk leiden docenten en onderzoekers af van hun kerntaken op onderwijs en onderzoek,

plus het maakt instellingen minder flexibel. Juist omdat de toekomst niet zeker is, moeten instellingen voldoende flexibel zijn om op de veranderingen in te spelen. Wet- en regelgeving moet daarin faciliterend werken. Om dit te keren is een omslag nodig naar een cultuur van vertrouwen. Daarbij gaat vertrouwen hand in hand met een evenwichtige vorm van rekenschap afleggen, aan de eigen studenten en medewerkers en aan de samenleving.

4) Vertrouwen vraagt om instellingsaccreditatie

Nederland heeft met de instellingsaudit en de opleidingsaccreditatie een van de strengste beoordelingsstelsels ter wereld. Ons kwaliteitszorgsysteem heeft echter geleid tot een routineuze en afstandelijke cultuur waarin een open gesprek over verbeterpunten naar de achtergrond is geraakt. Ofschoon de oorspronkelijke doelstelling goed was, wordt er onvoldoende eigenaarschap van het accreditatiestelsel gevoeld. Op verzoek van de minister is onlangs een advies uitgebracht over de doorontwikkeling van het huidige stelsel. De kern daarvan is dat het huidige accreditatiestelsel wordt verbeterd en dat tegelijkertijd wordt gestart met een pilot instellingsaccreditatie.

5) Schaf de macrodoelmatigheid en de toets nieuwe opleiding af

Tegenover een terugtrekkende overheid staat een sector die belooft de regie over het opleidingsaanbod zelf ter hand te nemen, die verder werkt aan profilering en diversiteit en die gezamenlijk zorgt voor een landelijk palet van opleidingen en onderzoek. In ruil zal het veld zelf de handen ineenslaan om verantwoordelijkheid te nemen voor doelmatigheidsvraagstukken, zowel bij het starten als bij het opheffen van opleidingen. Het zou gemakkelijker moeten worden om nieuwe opleidingen te beginnen. Daardoor kan sneller worden ingespeeld op ontwikkelingen en vragen vanuit de arbeidsmarkt.

6) Sta gemotiveerde selectie toe

Wij garanderen de toegankelijkheid op stelselniveau, maar willen voor de toegang tot specifieke opleidingen aanvullende eisen kunnen stellen. Universiteiten kunnen in de bachelorfase alleen selecteren bij university colleges en bij opleidingen met een numerus fixus. De fixus is echter niet bedoeld als selectie instrument. Vanuit de toezegging dat alle gekwalificeerde studenten een plek vinden aan een universitaire opleiding, zou de overheid een door universiteiten goed gemotiveerde selectie van studenten moeten toestaan. Dit is in het belang van de student zelf en bevordert de kleinschaligheid en differentiatie in het bestel.

7) Stuur via dialoog in plaats van via prestatieafspraken

De ervaring met de huidige prestatieafspraken leert dat sturing teveel op details plaatsvindt. Daarnaast blijken afspraken in de tijd niet houdbaar. Bovendien zijn de afspraken onvoldoende flexibel om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen. Verder is er een

groeïende onvrede onder universitair personeel over de bureaucratielast die door de overheid via opeenvolgende maatregelen is opgelegd. Teneinde de interne dialoog met studenten en staf over het instellingsbeleid te verstevigen én verantwoording af te leggen aan de samenleving over de prioriteitsstelling en verantwoording, stellen we voor om de instellingsplannen (weer) centraal te stellen in het gesprek met de overheid. Instellingen leggen verantwoording af via de jaarverslagen. De instellingsplannen kunnen vervolgens als input dienen voor de Strategische Agenda van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

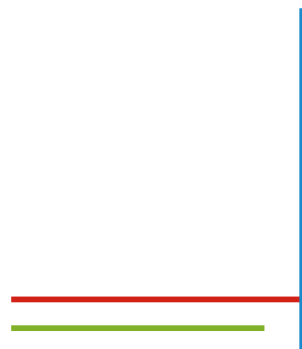
8) Blijf realistisch optimistisch en investeer ook in onderzoek

De universiteiten verwelkomen de middelen uit het studievoorschot, maar zijn ook realistisch. Door bezuinigingen vanuit het kabinet Rutte 2 die nog deels doorgevoerd moeten worden komen universiteiten pas weer per saldo in de plus in 2023. De middelen studievoorschot komen geleidelijk vrij en zijn pas over een kleine tien jaar op hun hoogtepunt. Dit houdt onze ambities niet tegen, maar wel waarschuwen we voor teveel optimisme over het tempo waarin we bijvoorbeeld tegemoet kunnen komen aan de door iedereen gewenste substantiële stijging van docenten. Wij zullen dus ook blijven pleiten voor extra middelen voor onderwijs en onderzoek. Want om het academisch karakter van de universiteit te borgen, dient het onderzoeksbudget in de eerste geldstroom mee te stijgen met de groeiende studentenaantallen en dient de slagingskans van competitieve onderzoeksaanvragen minimaal op 25 procent te liggen.

In 2025...

Het is 2025. Een internationale groep studenten volgt vakken over de hele wereld, online en op de campus. Universiteiten maken gebruik van elkaars aanbod. Studenten weten zich gezien en erkend door hun docenten. Met een 'Goedemorgen Professor' loggen zij in op hun persoonlijke digitale leeromgeving voor een live-sessie met hun docent. Samen zijn de studenten en docenten verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs en voor de studiecultuur. De studenten worden opgeleid voor een carrière in of (voor de meesten) buiten de muren van de universiteit. De universiteiten werken samen met bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties op regionaal, nationaal en internationaal niveau.

Het is 2025. De oudste universiteit van Nederland, de Universiteit Leiden, viert haar 450-jarig bestaan. De wereld is veranderd, maar de Nederlandse universiteiten zijn er nog steeds. Het zijn bolwerken van reflectie en beschouwing, met de hoogleraren als centrale kennisdragers en magneet. De campus is nog steeds de

centrale ontmoetingsplek van studenten en docenten, maar nog meer dan in 2015 is het een plek om kennis uit te wisselen en erop te reflecteren.

Het is 2025. Doordat de Nederlandse universiteiten tien jaar daarvoor, in 2015, een gezamenlijke visie formuleerden en nadachten over strategische keuzes, bevinden de student en de docent zich in 2025 in een academische omgeving die met de tijd is meegegaan.

VSNU, 11 juni 2015

Colofon

Deze uitgave is gepubliceerd door de Vereniging van Universiteiten (VSNU). Voorpagina: Foto Ruben Nijveld (cc, via Flickr), www.hdwallpapersinn.com. Beeldbewerking VSNU.

VSNU
Postbus 13739
2501 ES Den Haag

www.vsnu.nl
post@vsnu.nl

